

Л. П. Дузь

ДО ПИТАННЯ ПРО ЧОЛОВІЧИЙ ТА ЖІНОЧИЙ ТИПИ ВОЛОДАРЮВАННЯ

Ключові слова: *типи володарювання, правителі, правління.*

Ключевые слова: *типы господства, правители, правление.*

Key words: *modes of rule (power), rulers, governing.*

Давно відомо, що жінки та чоловіки належать до різних видів розумних істот. І, напевно, ніде ця різниця не виявляється так яскраво, як у сфері державного управління. З сивої давнини жінки відігравали надзвичайно важливу роль у здійсненні влади на різних рівнях. Їх діяльності присвячені численні романи, драми, фільми. Але є й наукові праці. Зокрема, пригадаємо твори А. Брікнера [1], Є. Тарле [2], Ж. Кастельноуї [3], К. Франзеро [4], Ж. Херітьє [5] та інших. Зауважимо, що, при всій різноманітності підходів до відображення діяльності владних жінок, не існує узагальнень, які б пояснювали причини успіху або краху їх діяльності. Так само і діяльність правителів-чоловіків, влада яких здійснювалася у тісному контакті з жінками (дружинами або фаворитками), може бути піддана аналізу. Виявити основні типи жіночого та чоловічого правління, з'ясувати закономірності їх успіхів або невдач — це є метою даної роботи.

Отже, які фактори впливали на успіх жіночого правління? Звернемося до фактів як давньої, так і недавньої історії. У Стародавньому Єгипті у період Нового царства (приблизно 3,5 тис. років тому) виділяється своєрідністю правління цариці Хатшепсут. Донька Тутмоса I, дружина і двоюрідна сестра Тутмоса II, вона після смерті чоловіка 23 роки правила за свого пасинка Тутмоса III. За роки царювання вона зуміла відстояти завоювання свого батька, організувала успішну експедицію у країну Пунт — сучасне Сомалі, зміцнила владу жрецького стану. Відомо, що її успіхам сприяла діяльність групи сподвижників на чолі із Сіненмутом. Цей фаворит цариці був вихідцем із суспільних низів, що був піднесений виключно завдяки особистим здібностям. Аж до посади головного жерця бога Амона. Він виявив себе і як здібний полководець, і як зодчий — автор блискучого поховального храму Хатшепсут у Дейр-ель Бахрі.

У більш близький до нас час вражає правління Катерини Великої. І тут ми спостерігаємо, що трон спирається на талановитих і діяльних чоловіків: брати Орлови, Григорій Потьомкін, Платон Зубов. Над Г. Потьомкіним насміхалася Європа з приводу влаштованих ним у Новоросії і Таврії «поселень», а у цей саме час російська армія під командуванням Олександра Суворова і флот під командуванням Федора Ушакова перекривали мапу Європи. Канцлер Безбородько на смертній постелі висловив крилату фразу: «Не відаю, як при вас, теперішніх, буде, але при нас жодна гармата у Європі без нашого дозволу не стріляла».

Більша частина XIX століття у Великій Британії відома під назвою «Вікторіанська доба». Королева Вікторія правила країною 63 роки. Під час її правління остаточно сформувалася Британська імперія, над якою «не заходило сонце» і яка була визнана «майстернею світу». А у досягненні цих блискучих результатів вагомий внесок зробили діяльні чоловіки: політики лорд Пальмерстон і Дізраелі, дослідники Африки Левінгстон і Стенлі та багато інших.

Поки що мова йшла про успішне правління жінок. Показовими є і провальні моделі. Вони, як правило, пов'язані із намаганням правити одноосібно і безпринципно маніпулювати чоловіками. Яскравий приклад із старовини — єгипетська цариця Клеопатра, яка жила понад 2000 років тому. З початку вона зі своїм чоловіком і двоюрідним братом Птолемеєм XII на догоду Цезарю організує вбивство Помпея, що знайшов притулок у Єгипті. Потім, усунувши чоловіка, керує Єгиптом під покровительством Цезаря. Вбивство Цезаря кидає її у обійми одного з претендентів на владу над Римом — Антонія, якого вона зраджує у битві із флотом іншого претендента — Октавіана у миса Акцій 2 вересня 31 року до н. е. Закономірний фінал — самогубство — настає після вторгнення Октавіана у Єгипет. Стародавня єгипетська цивілізація перестає існувати.

У середньовічній Європі сумна слава належить Катерині Медичи, яка послідовно управляла Францією у ролі регентши за Франциска II, Карла IX та Генріха III. Відомо, що ця владна жінка всіляко відсторонювала від трону стару аристократію, не зуміла знайти компромісу у міжконфесійному конфлікті і

ініціювала кривавий погром гугенотів у 1572 р., відомий як Варфоломійська ніч.

У вітчизняній історії приклад невдалого жіночого правління дає царівна Софія. Після смерті царя Олексія Михайловича вона стала регентшею при братах — хворобливому Івані та малолітньому Петрі. Вкрай честолюбна царівна своїм фаворитом зробила зовні привабливого, але слабого політика і воєначальника князя Василя Голіцина. Її спроба за допомогою стрілецького війська повністю відсторонити від влади Івана та Петра у 1689 р. закінчилася провалом. «Потішні» полки Петра Олексійовича подавили бунт, князя Голіцина було відправлено до Сибіру, а царівну посаджено у Новодівочий монастир. Але й тут царівна Софія не вгамонилася і через 9 років знов підбила стрільців на бунт. Його придушення Петром I супроводжувалося масовими стратами стрельців.

Для чоловіка-правителя найкращим варіантом можна вважати той, за якого дружина або фаворитка не лізе у державні справи, а лише особистими позитивними якостями відтіняє його політичну активність. Приклад знов-таки зі стародавнього Єгипту. Про фараона Аменхетена IV, який жив 3400 років тому, прийняв ім'я Ехнатон і розпочав грандіозні реформи в країні, добре знають лише фахівці-єгиптологи. Але важко знайти людину, яка б не була у захваті від вроди його дружини — цариці Нефертіті. Не дивно, що до дружин перших осіб держави, які здійснюють, так би мовити, представницькі функції, у підданих встановлюється стійка симпатія, незалежно від достойності або недоліків їх чоловіків. Приклади з різних часів: імператриця Зізі — дружина імператора Австро-Угорщини Франца-Йосипа або Жаклін — дружина президента США Джона Кеннеді. Останній політичний лідер, який потурбувався на цей рахунок, — це, здається, президент Франції Ніколя Саркозі.

Зовсім інша справа — діяльна дружина правителя. Її вплив на чоловіка частіше всього наносить непоправну шкоду державі. Найяскравіший приклад — Роксолана, спочатку наложниця, а потім улюблена дружина правителя Османської імперії Сулеймана Пишного. Підкоривши завдяки своїй чарівності султана (а її турецьке ім'я Хуррем означає Радісна), Роксолана рещуче і безпринципно утверджувалася у керівництві блиску-

чої Порти. Апофеозом її руйнівної діяльності були інтриги по усуненню суперників власного безталанного сина на шляху до трону. І вже після смерті Сулеймана Пишного її син був піднесений на престол імперії і залишився у пам'яті підлеглих з ім'ям Мустафа П'яничка.

Список правителів-невдах можна поширити. Тут і Микола II, останній російський імператор, чия дружина Олександра Федорівна (у дівочості — Аліса Гесенська), маючи на чоловіка провідний вплив, у визначальній мірі сприяла дискредитації монархії у суспільній думці. Можна згадати і румунського керівника Ніколае Чаушеску, чия дружина Олена, за свідоцтвами рідних, домінувала у їх взаєминах. Життя румунського лідера і його дружини обірвали кулі катів, як і життя Миколи II і Олександри Федорівни. Більш милостива була доля до Михайла Горбачова. Його дружина померла природною смертю, він же живе по цей час як перший і єдиний экс-президент СРСР. У пам'яті народів Михайло Горбачов назавжди залишився як руйнівник СРСР, а його дружина Раїса Максимівна — як активний натхненник цього Герострата ХХ століття.

Отже, виходячи з цього неповного аналізу можемо вже зробити певні узагальнення. По-перше, для жінки-правительниці запорукою успіху є наявність у близькому оточенні групи діяльних і талановитих чоловіків. По-друге, правителя-чоловіка лише єдина близька діяльна жінка спроможна привести до краху.

А яке значення вищезазначене має для громадян незалежної України? Напевно, йдучи на вибори, слід враховувати суб'єктивні причини негараздів, що трапились із країною.

Чому, наприклад, Віктор Ющенко отримав прізвисько «американський зять»? І звернути увагу на стиль поведінки Юлії Тимошенко. Чи є у її оточенні талановиті чоловіки? Однозначно — ні. А якщо згадати Павла Лазаренка, то можна впевнено казати про «синдром Клеопатри». І це означає, що, голосуючи за того чи іншого кандидата, виборці повинні враховувати стереотипи його поведінки залежно від шлюбних відносин.

Джерела та література

1. Брикнер А. Г. История Екатерины Второй. Ч. 1–5. — СПб., 1885.
2. Тарле Е. В. Екатерина Вторая и ее дипломатия. Ч. 1–2. — М., 1945.

3. Castelnau J. Catherine de Medicis (1519-1589). — P., 1954.
4. Franzero C. M. The life and the times of Cleopatra. — L., 1957.
5. Heritier J. Catherine de Medicis. — P., 1959.

Анотації

Дузь Л. П. К вопросу о мужском и женском типе властвования.

Издавна успех женского управления государством определялся наличием в ближайшем окружении правительницы деятельных и талантливых мужчин. Стремление манипулировать мужчинами в своих интересах приводило правительниц к краху. Для мужчин у власти наилучшим вариантом является то, когда его подруга выполняет представительские функции и не вмешивается в дела государственного управления.

Douz L. P. To the question about to the problem of men and women power mode.

Since the old times the success of the state governed by women had been significantly formed by the talented and active men the ruling women had in their circle. The urge towards manipulation of men by women led the latter to collapse. For a man with power the best variant is when his female companion acts solely as a representative and does not interfere with the government matters.

Л. М. Іваніченко

ХРОНОЛОГІЯ ТА КУЛЬТУРНА ПЕРІОДИЗАЦІЯ ПАМ'ЯТОК ПІЗНЬОГО ПАЛЕОЛІТУ І МЕЗОЛІТУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я У ПОГЛЯДАХ В. Н. СТАНКО

Ключові слова: В. Н. Станко, пізній палеоліт, мезоліт, стоянка, археологічна культура, археологічний комплекс.

Ключевые слова: В. Н. Станко, поздний палеолит, мезолит, стоянка, археологическая культура, археологический комплекс.

Key words: V. N. Stanko, late Paleolith, Mesolith, station, archeological culture, archeological complex.

З проблеми хронології палеолітичних та мезолітичних пам'яток існує багато точок зору, але більшість з них виключає одна одну, бо відсутні абсолютні датування стоянок. До питань розвитку палеоліту зверталася велика кількість вчених, серед яких П. П. Єфименко, С. Н. Замятін, А. А. Формозов,